

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.5.6>

УДК 352:354:338.24

Ю. Д. Музика,

к. держ. упр., доцент,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0000-9625>

В. П. Залізнюк,

д. держ. упр., професор,

завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕОКУПОВАНИХ МІСТ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Y. Muzyka,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Management, State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

V. Zalizniuk,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Management, State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

STATE REGULATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN DE- OCCUPIED CITIES UNDER POST-WAR RECOVERY CONDITIONS

Стаття присвячена комплексному дослідженню ключових напрямів державного регулювання економічного розвитку деокупованих міст України в умовах складного та багатогранного процесу повоєнного відновлення. Актуальність дослідження зумовлена винятковою роллю ефективної державної політики як каталізатора відродження постраждалих громад, залучення інвестицій, стимулювання підприємницької активності та забезпечення соціальної згуртованості. В умовах масштабних руйнувань інфраструктури, значних втрат людських ресурсів, пошкоджених виробничих потужностей та глибоких соціальних травм, спричинених військовою агресією та окупацією, роль держави у регулюванні економічних процесів набуває першочергового значення.

Проаналізовано особливості деокупованих територій: близькість до фронту, зруйнована інфраструктура, демографічні зміни, підірвана довіра бізнесу. Ці особливості вимагають специфічної державної політики. Обґрунтовано недостатність ринкових механізмів для подолання наслідків масштабних криз, підкреслено необхідність централізованої координації та стратегічного планування.

Визначено шість основних напрямів державного регулювання: стратегічні пріоритети (оцінка руйнувань, галузі розвитку, кадри, екологія), сприятливий інвестиційний клімат (спеціальні зони, гранти, страхування, зменшення бюрократії), стимулювання підприємництва (фінансова підтримка, навчання, інфраструктура), відновлення інфраструктури (фінансування, залучення інвестицій, контроль, енергоефективність), соціальна підтримка (виплати, медична допомога, перекваліфікація, підтримка ВПО) та безпека (правопорядок).

У статті проаналізовано потенційні інструменти державного впливу в кожному з визначених напрямів та окреслено ключові виклики, що постають перед державою на шляху економічного відродження деокупованих міст. Підкреслено важливість комплексного підходу, стратегічного бачення, ефективної міжвідомчої координації, залучення

місцевих громад, бізнесу та міжнародних партнерів для забезпечення швидкого, сталого та інклюзивного економічного відновлення деокупованих територій України.

The article is dedicated to a comprehensive study of the key directions of state regulation of the economic development of de-occupied cities of Ukraine in the context of a complex and multifaceted process of post-war recovery. The relevance of the study is determined by the exceptional role of effective state policy as a catalyst for the revival of affected communities, attracting investment, stimulating entrepreneurial activity, and ensuring social cohesion. In the context of large-scale infrastructure destruction, significant losses of human resources, damaged production capacities, and deep social traumas caused by military aggression and occupation, the role of the state in regulating economic processes becomes paramount.

The peculiarities of the de-occupied territories are analyzed: proximity to the front line, destroyed infrastructure, demographic changes, and undermined business confidence. These peculiarities require a specific state policy. The insufficiency of market mechanisms to overcome the consequences of large-scale crises is substantiated, and the necessity of centralized coordination and strategic planning is emphasized.

Six main directions of state regulation are identified: strategic priorities (assessment of destruction, development sectors, personnel, ecology), a favorable investment climate (special zones, grants, insurance, bureaucracy reduction), stimulation of entrepreneurship (financial support, training, infrastructure), infrastructure restoration (financing, attracting investment, control, energy efficiency), social support (payments, medical care, retraining, support for IDPs), and security (law and order).

The article analyzes potential instruments of state influence in each of the identified directions and outlines the key challenges facing the state on the path to the economic revival of de-occupied cities. The importance of a comprehensive

approach, strategic vision, effective interagency coordination, and the involvement of local communities, businesses, and international partners to ensure rapid, sustainable, and inclusive economic recovery of the de-occupied territories of Ukraine is emphasized.

Ключові слова: державне регулювання, економічний розвиток, деокуповані міста, повоєнне відновлення, інвестиційний клімат, інфраструктура, соціальна підтримка, підприємництво, стратегічне планування, координація.

Keywords: state regulation, economic development, de-occupied cities, post-war recovery, investment climate, infrastructure, social support, entrepreneurship, strategic planning, coordination.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Процес деокупації українських територій відкриває складний та багатогранний етап повоєнного відновлення. Однією з ключових складових цього процесу є відновлення та подальший сталий економічний розвиток деокупованих міст. В умовах зруйнованої інфраструктури, втрачених людських ресурсів, пошкоджених виробничих потужностей та глибоких соціальних травм, роль держави у регулюванні цих процесів набуває виняткового значення. Ефективна державна політика здатна стати каталізатором відродження, залучити інвестиції, стимулювати підприємницьку активність та забезпечити соціальну згуртованість у постраждалих громадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика відновлення економіки деокупованих територій України у повоєнний період активно досліджується сучасними науковцями та експертами. Зокрема, у звіті Національного інституту стратегічних досліджень підкреслюється необхідність структурної перебудови економіки з відходом від сировинної

моделі на користь розвитку переробних виробництв та впровадження інноваційних технологій. Відновлення внутрішнього попиту, вже демонструє позитивні тенденції, що свідчить про потенціал реального сектора економіки для сталого розвитку в умовах війни та після неї [1].

Державна стратегія регіонального розвитку до 2027 року, яку актуалізує Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, акцентує увагу на необхідності відновлення системи публічного управління, базових муніципальних послуг та економічної реабілітації деокупованих територій. Особливу увагу приділено формуванню кадрового резерву, інтеграції громад в єдиний інформаційний простір, а також створенню фінансово-економічних стимулів для місцевого бізнесу, зокрема податкових пільг та пільгового кредитування. Важливим є також врахування безпекових та демографічних викликів, що накладають особливі вимоги на політику відновлення [2, 6].

Водночас досвід ЄС у промисловому відновленні наголошує на важливості оновлення знань і професійних навичок для адаптації до нових економічних реалій [3, 4]

Формулювання цілей статті.

Метою цієї статті є дослідження ключових напрямів державного регулювання економічного розвитку деокупованих міст в умовах повоєнного відновлення, аналіз потенційних інструментів та викликів, що постають перед державою на цьому шляху.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Державне регулювання економіки деокупованих міст є не просто бажаним, а абсолютно необхідним елементом успішного повоєнного відновлення. Ринкові механізми, хоч і є важливим двигуном економічного зростання в мирний час, виявляються недостатніми для подолання наслідків масштабних руйнувань та глибоких криз, спричинених військовою агресією та окупацією [5].

Військові дії призводять до каскадних руйнувань. Знищуються не лише окремі будівлі, а й цілі інфраструктурні комплекси: транспортні магістралі, енергетичні мережі, системи водопостачання та каналізації, об'єкти промисловості та соціальної сфери (школи, лікарні, дитячі садки). Відновлення в такому масштабі вимагає централізованої координації та стратегічного планування, які може забезпечити лише держава. Без чіткої державної політики існує ризик хаотичного та неефективного використання ресурсів, дублювання зусиль та затягування процесу відновлення. Держава має визначити пріоритети відновлення, забезпечити залучення необхідних ресурсів та координувати дії різних державних органів, місцевого самоврядування, бізнесу та міжнародних партнерів.

Також, окупація та бойові дії призводять до значних демографічних змін. Гинуть люди, багато хто отримує поранення та інвалідність, мільйони стають внутрішньо переміщеними особами або вимушеними біженцями. Повернення та реінтеграція населення, відновлення трудових ресурсів є критично важливими для економічного відродження. Держава повинна розробити та реалізувати комплексні програми соціальної підтримки, включаючи виплати компенсацій, забезпечення житлом, надання медичної та психологічної допомоги. Важливим є створення умов для повернення кваліфікованих фахівців, забезпечення їх перекваліфікації та працевлаштування. Без активної державної політики у цій сфері існує ризик поглиблення демографічної кризи та втрати цілого покоління працездатного населення.

Варто також зазначити що, воєнні дії руйнують не лише фізичну інфраструктуру, а й довіру бізнесу та інвесторів. Високі ризики, невизначеність щодо майбутнього, пошкодження майна та втрата зв'язків з постачальниками та споживачами роблять деокуповані території непривабливими для інвестицій. Держава має відіграти ключову роль у відновленні цієї довіри шляхом створення прозорих та передбачуваних правил гри, забезпечення захисту прав власності, зниження

адміністративного тиску та запровадження ефективних механізмів страхування воєнних ризиків. Без активних зусиль держави щодо поліпшення інвестиційного клімату, залучення приватного капіталу та стимулювання підприємницької активності, відновлення економіки деокупованих міст буде значно ускладнене.

Все це спричиняє високий рівень безробіття, зuboжіння населення, соціальну незахищеність та психологічні травми які, можуть стати джерелом соціальної нестабільності. Державне регулювання має бути спрямоване на оперативне створення нових робочих місць, підтримку існуючих підприємств та стимулювання розвитку нових видів економічної діяльності. Програми перекваліфікації та професійної підготовки, підтримка малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій у трудомісткі галузі – все це є важливими елементами державної політики, спрямованої на зниження соціальної напруженості та забезпечення гідного рівня життя населення.

Як результат, відновлення економіки деокупованих міст є довгостроковим процесом, який потребує стратегічного бачення та чіткого планування. Держава має розробити комплексні стратегії та програми відновлення, визначити пріоритетні галузі розвитку, скоординувати зусилля різних органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу, громадських організацій та міжнародних партнерів. Без чіткого стратегічного плану існує ризик розпорошення ресурсів, неузгодженості дій та неефективного використання наявних можливостей.

Важлива особливість державного регулювання економіки деокупованих міст зумовлені їхнім унікальним становищем, яке визначається:

- Близькістю до лінії фронту, мінною небезпекою, нестабільністю безпекової ситуації, можливістю повторних обстрілів, що створюють високі ризики для ведення бізнесу та залучення інвестицій. Держава має розробити спеціальні механізми страхування воєнних ризиків, забезпечити посилені заходи безпеки та інформувати потенційних інвесторів про існуючі ризики та

заходи їх мінімізації.

- Необхідністю пріоритетного відновлення критичної інфраструктури задля забезпечення базових потреб населення. Відновлення електро-, водо-, газопостачання, транспортного сполучення, медичних та освітніх закладів має бути безумовним пріоритетом державної політики. Держава має мобілізувати необхідні ресурси, включаючи бюджетні кошти та міжнародну допомогу, для швидкого відновлення критичної інфраструктури.

- Підприємства, що постраждали внаслідок окупації та бойових дій, потребують особливих умов для відновлення своєї діяльності. Держава має запровадити спеціальні програми підтримки, включаючи пільгове кредитування, грантову допомогу, податкові канікули та спрощені процедури відновлення документів та ліцензій.

- Масштаби руйнувань вимагають значних фінансових ресурсів, значну частину яких може становити міжнародна допомога. Держава має активно працювати з міжнародними партнерами, розробляти спільні програми відновлення та забезпечити прозоре та ефективне використання отриманих коштів.

- Необхідність врахування місцевого контексту, оскільки кожне деокуповане місто має свою унікальну історію, економічну спеціалізацію, соціальну структуру та культурну спадщину. Державна політика відновлення має враховувати ці особливості та сприяти розвитку тих галузей економіки, які мають найбільший потенціал для конкретного міста.

Основні напрями державного регулювання економічного розвитку заключаються в:

1. Визначенні стратегічних пріоритетів та цілей відновлення.

Першим кроком у державному регулюванні має стати чітке визначення стратегічних пріоритетів та цілей економічного розвитку деокупованих міст. Ці пріоритети повинні враховувати специфіку кожної території, її довоєнний економічний потенціал, наявні ресурси та потреби місцевого населення. Держава має виступити координатором у розробці комплексних планів

відновлення, залучаючи до цього процесу представників місцевої влади, бізнесу, громадських організацій та міжнародних партнерів.

Ключовими елементами стратегічного планування мають стати:

- Проведення детальної оцінки руйнувань інфраструктури, житлового фонду, промислових об'єктів, соціальної сфери та екологічних наслідків окупації.
- Ідентифікація перспективних галузей економіки для відновлення та подальшого розвитку, враховуючи наявні конкурентні переваги та потенціал для інновацій. Це може включати відновлення традиційних для регіону галузей, а також стимулювання нових, високотехнологічних напрямів.
- Оцінка потреби у кваліфікованих кадрах для відновлення економіки та розробка програм перекваліфікації та працевлаштування для місцевого населення, включаючи ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб.
- Врахування екологічних аспектів при плануванні відновлення, сприяння впровадженню зелених технологій та практик.

2. Створенні сприятливого інвестиційного клімату.

Залучення інвестицій є критично важливим для швидкого та ефективного відновлення економіки деокупованих міст. Держава повинна створити сприятливий інвестиційний клімат, який би заохочував як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів.

Основні інструменти державного регулювання в цій сфері можуть включати:

- Створення на деокупованих територіях спеціалізованих економічних зон з особливими податковими пільгами, спрощеними регуляторними процедурами та гарантіями інвестицій.
- Надання грантів, субсидій, компенсацій відсоткових ставок за кредитами для підприємств, які інвестують у відновлення та розвиток деокупованих міст.

- Розробка механізмів страхування та гарантування інвестицій для захисту інвесторів від потенційних втрат.
- Зменшення бюрократичного тиску, оптимізація дозвільних та погоджувальних процедур для бізнесу.
- Створення передбачуваного та справедливого правового середовища для ведення бізнесу.

3. Стимулюванні підприємницької активності.

Малий та середній бізнес відіграє ключову роль у відновленні економіки на місцевому рівні, забезпечуючи створення нових робочих місць та задовольняючи потреби населення. Держава повинна вжити заходів для стимулювання підприємницької активності на деокупованих територіях.

До таких заходів можуть належати:

- Надання доступних фінансових ресурсів для започаткування та розвитку малого та середнього бізнесу.
- Організація тренінгів, семінарів, надання менторської підтримки з питань управління бізнесом, маркетингу, фінансів.
- Організація ярмарків, виставок, підтримка участі місцевих підприємців у державних закупівлях. Забезпечення підприємців доступною інфраструктурою та сприятливим середовищем для розвитку.

4. Відновленню та модернізації інфраструктури.

Зруйнована інфраструктура є серйозною перешкодою для економічного розвитку деокупованих міст. Держава повинна взяти на себе ключову роль у відновленні та модернізації транспортної, енергетичної, комунальної та соціальної інфраструктури.

Основні напрями державного регулювання в цій сфері включають:

- Фінансування відновлення критично важливих об'єктів інфраструктури з державного бюджету.
- Залучення зовнішнього фінансування для реалізації інфраструктурних проектів.
- Впровадження механізмів контролю за цільовим використанням

бюджетних коштів та запобігання корупції.

- Врахування принципів енергоефективності, екологічної безпеки та інклюзивності при відновленні інфраструктури.
- Залучення приватного капіталу через механізми державно-приватного партнерства.

5. Забезпеченню соціальної підтримки та відновленню людського капіталу.

Економічне відновлення неможливе без відновлення людського потенціалу. Держава повинна забезпечити комплексну соціальну підтримку населення, яке постраждало від окупації та війни.

Ключові напрями державної політики в цій сфері:

- Забезпечення виплат для найбільш вразливих категорій населення, компенсація за втрачене майно.
- Надання кваліфікованої медичної допомоги, включаючи психологічну підтримку для подолання травматичних наслідків війни.
- Забезпечення доступу до якісної освіти та програм перекваліфікації для відновлення трудового потенціалу.
- Розробка програм підтримки для повернення ВПО до своїх домівок та їхньої успішної реінтеграції в місцеві громади.
- Забезпечення соціальних гарантій, медичної та психологічної підтримки, програм професійної перепідготовки та працевлаштування для ветеранів.

6. Забезпеченню безпеки та правопорядку.

Стабільна безпекова ситуація та верховенство права є необхідними умовами для економічного розвитку. Держава повинна забезпечити безпеку громадян та бізнесу на деокупованих територіях, а також ефективну роботу правоохоронних органів та судової системи.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Державне регулювання є критично важливим та безальтернативним

елементом успішного відновлення економіки деокупованих міст. Ринкові механізми неспроможні самостійно подолати наслідки масштабних руйнувань інфраструктури, демографічних криз та підірваної довіри. Держава має забезпечити централізовану координацію, стратегічне планування та залучення ресурсів для відновлення інфраструктури, а також розробити комплексні програми соціальної підтримки та відновлення трудового потенціалу.

Ключовими напрямками державного втручання є визначення пріоритетів, створення сприятливого інвестиційного клімату, стимулювання підприємництва, відновлення інфраструктури, соціальна підтримка та забезпечення безпеки. Ефективне державне регулювання, враховуючи унікальні особливості деокупованих територій, є запорукою їхнього швидкого, сталого та інклюзивного економічного відродження.

Література

1. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України / О. В. Собкевич та ін. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2024. URL: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2024.03> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Ukrinform. Відновлення та розвиток деокупованих територіальних громад: реальність та перспективи. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3834546-vidnovlenna-ta-rozvitok-deokupovanih-teritorialnih-gromad-realnist-ta-perspektivi.html> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Від кризи до зростання: уроки ЄС для промислового відновлення України: колективна монографія / за ред. д.е.н., проф. В.А. Омеляненка. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2024. 198 с.
4. Войтович Л., Федик М. Стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-112> (дата звернення: 10.05.2025).
5. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 13.08.2024 № 940.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-п#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

6. Nosova O. Labor Market Organization in Ukraine: Challenges and Perspectives. *Business, Management and Economics*. 2023. URL: <https://doi.org/10.5772/intechopen.113041> (дата звернення: 10.05.2025).

References

1. Sobkevych, O.V. (2024), Priorityty rozvytku realnoho sektora v umovakh viiny ta povoyennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Priorities of the real sector development in the conditions of war and post-war recovery of Ukraine], Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, Kyiv, Ukraine. <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2024.03>.

2. Ukrinform (2024), “Restoration and development of de-occupied territorial communities: reality and prospects”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3834546-vidnovlenna-ta-rozvitok-deokupovanih-teritorialnih-gromad-realnist-ta-perspektivi.html> (Accessed 10 May 2025).

3. Omelianenko, V.A. (2024), Vid kryzy do zrostannia: uroky YeS dlia promyslovoho vidnovlennia Ukrainy: kolektyvna monohrafiia [From Crisis to Growth: EU Lessons for Ukraine's Industrial Recovery: Collective Monograph], NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti, Kyiv, Ukraine.

4. Voitovych, L. and Fedyk, M. (2024), “Strategy of post-war recovery of Ukraine's economy under European integration”, *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-112>.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution “On amendments to the State Strategy for Regional Development for 2021-2027”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text> (Accessed 10 May 2025).

6. Nosova, O. (2023), “Labor Market Organization in Ukraine: Challenges and Perspectives”, *Business, Management and Economics*. <https://doi.org/10.5772/intechopen.113041>.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2025 р.